

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

september 5 • 2017

Brakteater som tidsbegränsade mynt
Myntningen av abo under Erik av Pommern 1396–1439
Blandning – som visade sig vara en charmig bokskatt!
När bankerna ville ha mynt och sedlar

30 kronor

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

presenteras även på Svenska Numismatiska Föreningens hemsida
www.numismatik.se

Den tryckta tidskriften kommer ut första veckan i februari – maj, september – december.
På hemsidan kan man sedan ta del av SNT i lågupplöst pdf-format.

ANNONSPRISER

1/12 sida
47 × 50
mm
250 kr

1/8 sida
72 × 50
mm
350 kr

1/6 sida
47 × 105
mm
400 kr

1/4 sida
72 × 105
mm
600 kr

1/2 sida
151 × 105
mm
1 200 kr

1/1 helsida
151 × 214 mm
2 000 kr

mittuppslag
5 000 kr

2:a & 3:e
omslagssidan
2 500 kr

4:e omslagssidan
5 000 kr

SNT behåller sina låga annonspriser även 2017

Annonsen på årsbasis får dessutom 20 % rabatt

Annonsstopp senast den 1:a i månaden före utgivning

Radannonser: enskilda SNF-medlemmar erbjuds **gratis annons** med högst tre rader
att köpa, sälja eller byta samlarobjekt – kontakta info@numismatik.se

Annonsen som inte är förenliga med SNF:s och AINP:s etik avböjs

Innehåll SNT 5 • 2017

ARTIKLAR OCH NOTISER

	SID.
Brakteater som tidsbegränsade mynt	104–107
2017 års myntdag i Lödöse	107
Myntningen av <i>abo</i> under Erik av Pommern 1396—1439	108–111+114
SNF:s föreningskvällar våren 2017	114
<i>Blandning</i> — som visade sig vara en charmig bokskatt!	115–117
När bankerna ville ha mynt och sedlar	118–119
Provtur tur och retur	119
Møntbørs 2017, Copenhagen Coin Fair	120

FASTA RUBRIKER

LOKALA NUMISMATISKA FÖRENINGAR & MYNTKLUBBAR I SNF.	117
LÄSTIPS.	120
FÖRELÄSNINGAR. Dr Michel Amandry föreläser i Sverige	120
AUKTIONER & MÄSSOR.	120
PRESSKLIPP 1907. "Myntfoten" i fara!	121
RÄTTELSE. Brenners barn	121

OMSLAG

Tyskt medeltida mynt visande en abbedissa som håller en lilja i ena handen och en öppen bok i den andra. Hon är klädd i en fotsida klädnad och sitter på en stadsmur. Den konstnärliga stilen på de tyska brakteaterna stod på sin höjdpunkt under andra halvan av 1100-talet. Myntet är från Quedlinburg (Harz) och kvinnan är Adelheid III von Sachsen, 1161–1184. Myntet har en diameter på 28 mm och väger 0,88 gram. Läs Roger Svenssons artikel om brakteater som tidsbegränsade mynt på sidorna 104–107.

FOTO MYNT: MAGNUS WIJK. BAKGRUNDSBILD: MGL.

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

ges ut av

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

KANSLI OCH REDAKTION

Banérgatan 17 n b
11522 Stockholm
Tel. 08 - 667 55 98
Måndagar
kl. 10 - 12 och 13 - 16
info@numismatik.se

Plusgiro 150007 - 3
Bankgiro 219 - 0502
Svenska Handelsbanken

CHEFREDAKTÖR OCH ANSVARIG UTGIVARE

Monica Golabiewski Lannby
monica@numismatik.se

PRENUMERATION

200 kr / år (8 nr)
Medlemmar erhåller tidningen
automatiskt
Kom ihåg att
meddela adressändring!

SNT trycks med bidrag från
Gunnar Ekströms stiftelse för
numismatisk forskning samt
Sven Svenssons stiftelse för
numismatik.

Redaktionen ansvarar inte för ej beställt
material. Texter och bilder i SNT lagras
elektroniskt och publiceras som pdf på
föreningens hemsida. Den som sänder
material till SNT medger detta.

Register över alla artiklar och
notiser i SNT 1977 - 2016 finns i
sökbart pdf-format på hemsidan.

TRYCK

Pipeline Nordic AB
ISSN 0283-071X

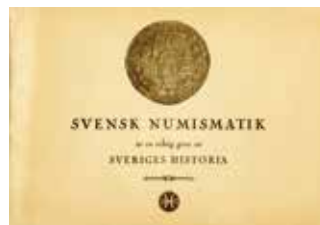
HÖSTEN 2017

Föreningens aktiviteter

Våra medlemmar är varmt välkomna till SNF:s föreningskvällar. De är med få undantag förlagda till sista onsdagen i månaden, vår och höst. Vi ses både i samband med föredrag och under enklare former, alltid med ämnet numismatik. Passa på att botanisera i vårt numismatiska bibliotek innan samvaron, öppet från cirka 16.00. Se SNF:s hemsida: www.numismatik.se/2om_oss/biblioteket.php

SVENSK NUMISMATIK ÄR EN VIKTIG GREN AV SVERIGES HISTORIA.

Rubriken på informationshäftet med anledning av D. Holmberg's Mynthandels 60-årsjubileum (1882-1942) är givetvis i högsta grad fortfarande aktuell. Vänder vi på omslagsbladet finns ytterligare en devis: *"Att samla gamla mynt från forna tiders regenter i Sverige är ej endast en förnämlig hobby utan ock en vacker kulturhistorisk gärning."*

SEPTEMBER

27 **Föreningskväll**
Plats **Banérgatan 17**
18.00 **KÖP, BYT & SÄLJ.** Tag med numismatiska objekt som ska lämna din samling. Föreningen bjuder på enklare förtäring.

OKTOBER

25 **Föreningskväll med föredrag av professor Kenneth Jonsson**
Plats **Banérgatan 17**
18.00 **FÖREDRAG.** *Den numismatiska forskningen i Sverige - vad har skett och vad kan vi förvänta oss.* Det är främst datorerna som har förändrat förutsättningarna för forskningen i Sverige genom databaser och digitala foton. Längre fanns också få möjligheter att publicera nya forskningsresultat, men det ändrades radikalt genom nya tidskrifter och publicering på Internet. För länge sen publicerade mynthandlarna i Sverige kataloger utan eller med få bilder - i dag finns alla mynt avbildade digitalt på auktioner över hela världen på Internet. Föreningen bjuder på enklare förtäring.

DECEMBER

6 **Julfest**
Plats **Banérgatan 17**
18.00 Föreningens traditionella julfest med glögg, lussekatter och julgodis. En mindre julauktion kommer att genomföras med enklare material ur Sven Svenssons samlingar. Någon förteckning sänds inte ut i förväg. Kontant betalning vid auktionstillfället.

Välkomna till höstens aktiviteter!

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

Adress: Banérgatan 17 n b, Stockholm. T-bana Karlaplan; buss 4, 44, 76
Kansliet är öppet: måndagar kl. 10 - 12 & 13 - 16
Kansliet är stängt: midsommar - 1 september; jul- och nyårshelgerna
Hemsida: www.numismatik.se
SNT finns på Facebook

BRAKTEATER som tidsbegränsade mynt

Av Roger Svensson

De medeltida brakteaterna är de tunnaste mynt som någonsin har präglats. Trots fragiliteten så dominerade brakteaterna myntväsendet i stora delar av centrala, östra och norra Europa under nästan tvåhundra år.

Syftet med denna artikel är att sätta brakteaterna i ett historiskt myntpolitiskt sammanhang och förklara hur mynttypen kunde bli så spridd och framgångsrik. Även skillnaden mellan brakteater och tvåsidiga mynt som tidsbegränsade mynt i centrala Europa analyseras samt vilken roll brakteaterna spelade under senmedeltiden.

Präglingsteknik

Brakteater präglades med endast en stamp och ett platt underlag användes som motlägg. Under den lövtunna silverplantsen placerades ett mjukt material, till exempel bly eller läder, vilket gjorde att den präglade brakteaten fick en spegelvänd bild på baksidan. *Bild 1.* Brakteaterna var upp till 50 mm i diameter och hade sällan en vikt över 1,0 gram. De kunde vara så tunna som 0,05 mm. Brakteater är alltså länkade till en specifik teknologi. Ensidiga mynt som inte präglats på detta sätt är inte brakteater. Vid brakteatpräglingen böjer sig myntämnet och den färdiga brakteaten får en mindre diameter än det ursprungliga myntämnet. Vid vanlig tvåsidig myntning pressas däremot motivet in i myntämnet, vilket gör att det färdiga myntet har en större diameter än myntämnet.

Mycket tyder på att en brakteatstamp håller längre än vanliga tvåsidiga stamper. För det första krävs

mindre kraft vid präglingen, eftersom myntämnet är tunnare. För det andra gör det mjuka underlaget att det blir en mindre rekyll. Dessutom är det ekonomiskt smartare att gravera motivet i en understamp och använda en cylinder som överstamp. *Bild 2.* Det är nämligen på toppen av överstampen där hammaren träffar som stampen oftast går sönder. Denna teori får starkt empiriskt stöd, då alla bevarade brakteatstamper från medeltiden är understamper.

Regionalisering och brakteatprägling i Tyskland

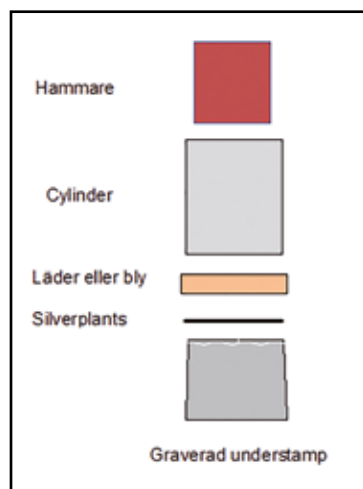
Under 900-talet hade Tyskland ett relativt enhetligt myntväsende av tvåsidiga mynt med avseende på vikt och halt. Kejsaren kontrollerade myntningen och de flesta myntorter var lokaliserade i de västra delarna. Men en stark politisk decentralisering under 1000- och 1100-talen reflekterades inte minst av en kraftigt ökad delegering av mynträtter till världsliga och kyrkliga auktoriteter. Antalet myntorter mer än femdubblades från 80 (970–1000) till 414 (1197–1270). Fler orter präglade mynt med varierande myntfot (vikt, halt, diameter, plantsform). Några myntorter präglade halvbrakteater; tvåsidiga mynt som var så tunna att den ena sidans

1. Ätsida och undersida av en brakteat. Braunschweig (Niedersachsen), hertig Henrik Lejonet (1142–1192). Heraldiskt lejon vänt åt vänster, 0,71 g, Ø 27 mm. Omskrift: IEPNC.LEOELDVHHINRNCSOLEOA.

design syns på den andra sidan. Det finns många exempel på myntorter i Tyskland med tvåsidiga mynt under perioden 1000–1150 som tillämplade periodiska myntindragningar (se tidigare artikel i SNT 2017:1).

De första brakteaterna präglades i Thüringen och Sachsen mellan 1120 och 1140. Mindre än ett dussin olika typer är kända från denna tidiga period. Men präglingen av brakteater bokstavligen exploderade efter 1140 – dels i många olika myntorter och

2. Brakteater präglades med en graverad understamp och en cylinder som överstamp.

3a–b. Två tidiga brakteater från Thüringen.

3a. Pegau, fogde Wiprecht von Groitzsch (1091–1124), präglad cirka 1115/20. Bröstbild av fogden med fana på lans, 0,72 g, Ø 21 mm. Omskrift: ADDZWITOUO (retrograd).

3b. Nordhausen, anonym abbedissa, cirka 1130. Sittande abbedissa vänd åt höger med korsstav i händerna, 0,94 g, Ø 24 mm, präglad från baksidan med en positiv stamp.

4. Meissen (Sachsen), markgreve Heinrich II (1105–1123), präglad 1120–1123. Torn med ringmur och två sidotorn, båge nedanför, 0,81 g, Ø 26 mm. Omskrift: HENRICVS.

dels många typer per tidsperiod i en given myntort. Tusentals olika typer är kända från centrala, östra och norra Tyskland mellan 1140–1320. I dessa områden var brakteaten huvudmynt i nästan två sekel. Brakteatpräglingen spreds även till Danmark, Sverige, Norge, Baltikum, Polen, Ostpreussen, Böhmen-Mähren, Schweiz och Österrike.

De första brakteaterna

Det är inte uppenbart varför de första brakteaterna präglades. Walter Kühn har föreslagit att de första brakteaterna i Thüringen präglades av guldsmeder på några kloster (Pegau, Saalfeld, Nordhausen). Med många nya framväxande städer och ett ökat behov av mynt som transaktionsmedel och värdemätare kan det ha varit svårt att

få tag på kompetent myntpersonal. Kühn menar att detta kan ha lösts genom att guldsmeder anlätades för myntpräglning. De hade aldrig präglat mynt, men hade lång erfarenhet av att bearbeta tunna ädelmetallbitar mot ett mjukt underlag. Tekniska bevis antyder nämligen att de första brakteaterna i Thüringen präglades av individer med begränsad kunskap om myntning. Exempelvis är inskriften bakvänd, huvudmotivets relief är högre än den skyddande randen eller så är brakteaten präglad med en positiv stamp från baksidan. Bild 3.

Karta 1. Tyska myntorter där man huvudsakligen präglade brakteater respektive tvåsidiga mynt 1140–1270. Endast de viktigaste myntorterna är utsatta.

En mer traditionell förklaring är att brakteaterna var direkta efterföljare till halvbrakteaterna som präglades i Tyskland 1050–1200. Föreställ er att en myntherre – med kunskap om guldsmedesteknik – en dag beslutar sig för att bara använda en stamp och ett mjukt underlag. Syftet skulle vara att förbättra designen och höja effektiviteten i myntningen. Detta skulle kunna ha varit fallet i Sachsen. Bild 4.

Oavsett vilken teori som är sann så kan man dra två viktiga slutsatser av den tidiga brakteatmyntningen (1120–1140): För det första, brakteaterna präglades med en teknologi som liknar den som guldsmeder använder. För det andra, precis som i västra Tyskland så var brakteaterna från början regionalt begränsade, men inget tyder på att de var tidsbegränsade. Många stampvarianter, få typer och myntskatternas sammansättning indikerar i stället att de tidiga brakteaterna cirkulerade under en ganska lång period.

Brakteater som tidsbegränsade mynt

Många forskare och samlare har varit konfunderade över att så tunna och fragila mynt utgavs under en så lång period (cirka 1120 till 1630) samt fungerade som huvudmynt cirka 1140–1320. Men många pusselbitar faller på plats om man länkar brakteaterna till periodiska myntindragningar.

Även om de första brakteaterna inte var tidsbegränsade mynt så visade sig brakteaterna ha utmärkta egenskaper för att fungera i ett sådant system. För det första, bara en stamp behövdes, vilket reducerade produktionskostnad och tid. För det andra, brakteatstampar håller längre än stampar för tvåsidiga mynt av två skäl. Det mjuka materialet under plantsen dämpar rekylen och den tunna plantsen krävde mindre kraft vid myntningen. För det tredje, den relativt stora diametern (upp till 50 mm) ökade möjligheten att variera bilden på myntet, vilket underlättade att se skillnad på giltiga och ogiltiga typer. *Bild 5*. För det fjärde, gamla brakteater var lätta att hamra ut och överpräglade.

Det kan även ha funnits politiska motiv att ge ut brakteater. De konstnärligt designade brakteaterna i centrala Tyskland 1150–1200 var utmärkta marknadsföringsinstrument för myntherren. *Bild 6*. Den konstnärliga stilen degenererades efter 1200, men brakteaterna var fortfarande huvudmynt i cirka hundra år. Den tunna plantsen underlättade delning i halvpenningar och fjärdedelar. Ibland gjordes detta redan på myntverket. Det har även spekulerats i att flera plantser lagts ovanpå varandra och att multipla brakteater präglades med ett slag. Detta skulle ha effektiviserat präglingen. Moderna försök visar att detta är möjligt, men ännu saknas tekniska bevis från de medeltida brakteaterna själva.

Brakteater hindrade även silvertjuvar och förfalskningar. Under medeltiden skrapade folk bort silver från kanterna på mynten i syfte att stjäla silver. Brakteaterna var så tunna att bortskrapning riskerade att spräcka

5a–b. En stor diameter möjliggjorde varierande motiv på brakteaterna.

5a. Fulda (Hessen), abbot Konrad III von Malkos, 1222–1249.
Tronande abbot med kräkla och bok, 0,48 g, Ø 35 mm.

5b. Mühlhausen (Thüringen), kejsare Philipp von Schwaben (1198–1208).
Kejsare ridande åt vänster med fana och sköld, 0,71 g, Ø 42 mm.

hela myntet med ett lägre inväxlingsvärde som följd. Till sist var brakteater svårare att förfalska än tvåsidiga mynt (det går till exempel ej att gjuta brakteater). Ett historiskt dokument visar att detta skäl citerades när Brandenburg planerade att återinföra brakteater på 1340-talet.

Brakteater kontra tvåsidiga mynt

Bland etablerade tyska myntorter under 1100-talet var det många som tidigare präglat halvbrakteater som fortsatte att prägla brakteater. Det var förmodligen lättare att få folk att acceptera fragila brakteater i områden där dåligt designade och präglade halvbrakteater hade cirkulerat än vanliga stabila tvåsidiga mynt. Annars är en tumregel att brakteater fick fotfäste i områden i Tyskland, östra Europa och Skandinavien som hade relativt liten erfarenhet av myntning och där ingen etablerad myntfot existerade.

Karta 1 visar att brakteater i Tyskland nästan bara präglades i regioner som var ekonomiskt mindre utvecklade och som hade tidsbegränsade mynt. Även områden med tvåsidiga mynt i Tyskland (Rhenlandet, Westfalen och Franken), Österrike, Danmark och Böhmen-Mähren (före 1225) tillämpade periodiska myntindragningar. Brakteater var sålunda inget nödvändigt villkor för tidsbegränsade mynt.

En närmare analys av områden i Tyskland med tidsbegränsade mynt visar dock tydliga skillnader mellan tvåsidiga mynt respektive brakteater. Brakteater förnyades oftast en gång per år, medan de tvåsidiga mynten hade längre intervall mellan indragningarna. Detta är logiskt, eftersom de underutvecklade områdena hade färre mynt i omlopp vilket underlättade frekventa indragningar.

Skillnad i penningstock kan visas genom värdet av pantsatta mynträter som är betydligt högre i västra än i östra Tyskland. Faktum är att när präglingen av brakteater tog fart i centrala och östra Tyskland under 1140-talet så hade de mer utvecklade västra delarna av Tyskland redan passerat zenit vad gäller myntindragningar.

Hohlpenningar som växelmynt

Även om tidsbegränsade mynt avskaffades på de flesta ställen cirka 1300, så fortsatte man att prägla brakteater ända till 1600-talet. Efter 1300 ledde kontraktionen i diameter och en högre relief till de så kallade hohlpenningarna. Sådana präglades främst i centrala och norra Tyskland samt i Skandinavien. *Bild 7*.

Hohlpenningarna fungerade som växelmynt till en högre nominal (groschen, witten, schilling eller örtug) som var huvudmynt. Endast vid myntreformer då man ändrade vikt och halt så förändrades hohlpenning-

6a–b. Den konstnärliga stilen på brakteaterna stod på sin höjdpunkt 1150–1200.

6a. Quedlinburg (Harz), abbedissa Adelheid III von Sachsen, 1161–1184.

Abbedissa med lilja och öppen bok sittande på stadsmur med fem portar mellan två flervåningstorn, 0,88 g, Ø 28 mm.

6b. Wegeleben (Anhalt), markgreve Albrecht Björnen (1123–1170).

Höftbild av markgreven med hjälm, svärd och fana mellan två torn, båge ovanför, 0,90 g, Ø 25 mm.

7a–b. Hohlpenningarna hade mindre diameter och högre relief, eftersom de skulle cirkulera under längre perioder.

7a. Salzwedel (Brandenburg), markgreve Joachim I (1499–1535).

Örn med huvud vänt åt höger och sköld på bröstet, strålränd, 0,35 g, Ø 16 mm.

7b. Eisenach (Thüringen), lantgreve Wilhelm III, 1444–1465.

Stort W, 0,31 g, Ø 17 mm. Omskrift: +ISENAOH.

arna. Hohlpenningarna kunde därmed cirkulera i många år, vilket indikeras av de många slitna exemplaren som hittats i skattfynd. Då kom den högre reliefen som stabiliserade myntet väl till pass.

Denna artikel är en fortsättning på artikeln ”Villkor, uppgång och fall för tidsbegränsade mynt i medeltidens Europa” som publicerades i SNT nr 2017:1. Artiklarna är tillsammans en sammanfattning av studien *Periodic Recoinage as a Monetary Tax: Conditions for the Rise and Fall of the Bracteate Economy* publicerad av författaren i den internationella forsknings-tidskriften *The Economic History Review* år 2016.

Artiklarna är finansierade med forskningsmedel från Sven Svenssons Stiftelse för Numismatik, Torsten Söderbergs Stiftelse samt Sven och Dagmar Saléns Stiftelse.

FOTO:

BILD 1: MAGNUS WIJK.

BILD 3A: MAGNUS WIJK.

BILD 3B: KÜNKER.

BILD 4: MÜNZKABINETT, STAATLICHE KUNSTSAMMLUNGEN, DRESDEN.

BILD 5A OCH 5B: MAGNUS WIJK.

BILD 6A OCH 6B: MAGNUS WIJK.

BILD 7A OCH 7B: KENNETH JONSSON.

Litteratur

Dobras, W.: *Münzen der Mainzer Erzbischöfe aus der Zeit der Staufer. Katalog der Brakteaten im Münzkabinett des Stadtarchivs Mainz*. Mainz 2005.

Kluge, B.: *Numismatik des Mittelalters: Handbuch und Thesaurus Nummorum Medii Aevi*. Berlin och Wien 2007.

Kühn, W.: Die Anfänge der Brakteatenprägung in Thüringen und ihre Entwicklung bis etwa 1150. *Gesellschaft für Thüringer Münz- und Medaillenkunde e.V. Jahrbuch 1995/96*, Nr. 7, 1996, s. 15–54.

Kühn, W.: Zur mittelalterliche Prägungstechnik. *Freiberger Münzblätter*, Nr. 9, 2000, s. 1–16.

Mäkeler, H.: *Reichsmünzwesen im späten Mittelalter*, Teil 1: Das 14. Jahrhundert. Stuttgart 2010.

Nau, E., *Münzen und Geld in der Stauferzeit*, i C. Väterlein, U. Schneider and H. Kläiber (red.), *Die Zeit der Staufer*. Band III. Stuttgart, 1977, s. 87–102.

Röblitz, G.: Zum Umbruch des Geld- und Münzwesens in Thüringen während des 12. Jahrhunderts. *Jahrbuch Arbeitskreis Münz- und Geldgeschichte in Thüringen* 1985. Gera 1985, s. 5–18.

Suhle, A.: *Deutsche Münz- und Geldgeschichte von den Anfängen bis zum 15. Jahrhundert*. Berlin 1968.

Svensson, R.: Periodic Recoinage as a Monetary Tax. *The Economic History Review*, 2016, Vol. 69(4) s. 1108–31.

2017 års myntdag i Lödöse

Årets traditionella myntdag i Lödöse arrangeras på Lödöse Museum söndagen 8 oktober. Myntdagen i Lödöse har genomförts årligen sedan slutet av 1990-talet. Den är ett samarrangemang mellan Lödöse Museum, Rut och Bengt Holméns Stiftelse för Numismatik och Göteborgs Numismatiska Förening.

Dr Michel Amandry, f.d. direktör för Mynt- och Medaljkabinetet i *Bibliothèque Nationale de France* i Paris, föreläser om romerska provinsmynt under rubriken *Roman Provincial Coinage: An Overview*. Föredraget hålls på engelska. Dr Amandry har bakom sig ett omfattande författarskap inom antik numismatik.

Fil.lic. Yngve Karlsson föreläser om kufiska mynt och kommer att anknyta till ett myntfynd som gjordes 2011 vid gården Köping vid Göta Älv, norr om Lödöse. Han har bland annat skrivit ett verk om sasanidiska silvermynt (*Sasanian Silver Coins*, 2015). Han arbetar för närvarande med en bok om tidiga mynt från muslimska kalifatet.

Göteborgs Numismatiska Förening ställer ut medaljer och medverkar också med bestämning och värdering av numismatiska föremål.

Bo Gustavsson

Myntningen av *abo* under Erik av Pommern 1396–1439

Av Eeva Jonsson

Artikeln baserar sig på min *Pro gradu* – *avhandling i arkeologi* (2014). Syftet med studien var att ge en sammanställning av fynden med åbomynt i alla Nordens riken samt redovisning av myntens geografiska spridning. Därefter gjordes ett försök att analysera vilken roll åbomynten hade i myntcirkulationen under Erik av Pommern (1396–1439), Kristoffer av Bayern (1441–1448), Karl Knutsson Bonde (1448–1457, 1464–1465, 1467–1470) samt Gustav I (1523–1560). Vidare försökte jag att närmare undersöka myntningens utveckling i Åbo. Materialet med åbomynt i nordiska fynd omfattar totalt cirka 517 mynt.¹ Mindre delar av samma material har publicerats tidigare från liknande perspektiv (Sarvas 1989; Talvio 2007, 2014).

Den medeltida myntningen i Åbo

Åbo är den enda säkra myntorten i Finland under medeltiden. Utöver Åbo har man även sett Viborg som tänkbar myntort och en eventuell myntprägling i staden har diskuterats sedan början av 1900-talet.

Under Erik av Pommerns regeringstid (1396–1439) präglade man örtugar, som motsvarade åtta svenska penningar, samt penningar (brakteater) i Åbo. Dessutom gav man ut en ny valör (*abo*) som i början motsvarade sex och senare fyra svenska penningar (fig. 1–3). Enligt Pekka Sarvas kan i dag enbart örtugar föras till Åbo under Kristoffer av Bayern (1441–1448) och Karl Knutsson Bonde (1448–1457, 1464–1465, 1467–1470) (Sarvas 1989:362).

Man fortsatte att prägla mynt i Åbo under kortare perioder under Gustav I:s (1523–1560) regering. Den sista myntningen i Åbo ägde rum 1556–1558 medan kriget mot Ryssland pågick.

Helsingfors grundades 1555 som ett försök att skapa en motpol till Reval och därmed försvagades efterhand Åbos ställning med tanke på handeln som bedrevs på Livland. Myntningen i Finland återupptogs sedan först 1864 i Helsingfors under den ryska tiden.

För att närmare förstå den senmedeltida mynttillverkningen i Åbo i förhållande till Sveriges andra myntorter måste man placera åbomynten i ett större kulturhistoriskt och politiskt sammanhang. Den mest intensiva mynttillverkningen i Åbo hör till Kalmarunionens tid (1397–1523). Personalunionen mellan Nordens tre riken, som inrättades i samband med Erik av Pommerns kröning i Kalmar 1397, utgör den yttre ramen för myntpräglingen.

Åbomyntningens början

Mauritz Hallberg menade att mynthuset i Åbo troligen började planeras 1407 i samband med kungens resa till Finland (Hallberg 1919:18). Thorde- man ansåg att myntningen kan ha kommit igång cirka 1409 (Thorde- man 1936:38), medan Sarvas menar att myntningen kan ha börjat 1410 (dock senast 1412) (Sarvas 1989:362) och Jørgen Steen Jensen daterar myntningens början till omkring 1412 (DMS 1:99).

Den första säkra urkunden om åbomynt är från år 1412 (Hausen 1910, nr 1372). Tack vare anteckningen vet vi att en särskild myntordning måste ha utfärdats för det finska mynthuset, eftersom åboörtugar i början hade sämre kurs (1:10) än svenska örtugar (1:8) (Thordeman 1936:39).

Myntförhållandena och myntning- en i Åbo under Erik av Pommern har

1. Erik av Pommern 1396–1439. Åbo, penning (LL-). Vemo kyrka, Finland.

FOTO: KENNETH JONSSON.

2. Erik av Pommern 1396–1439. Åbo, *abo* (LL9b). Skatten från Oravaisensaari, Alatornio socken, Österbotten, Finland.

FOTO: KENNETH JONSSON.

3. Erik av Pommern 1396–1439. Åbo, örtug (LL8b). Skatten från Oravaisensaari, Alatornio socken, Österbotten, Finland.

FOTO: KENNETH JONSSON.

väckt mycket intresse inom den tidigare numismatiska forskningen. Särskilt Pekka Sarvas har behandlat temat i ett flertal artiklar och reviderat tidigare uppfattningar (Sarvas 1981, 1989, 1995a, 1995b, 1996 samt 1997). För närvarande arbetar Johan Holm (Numismatiska forskningsgruppen, Stockholms universitet) med ett forskningsprojekt om Erik av Pommerns myntning i Stockholm, Västerås och Åbo. Docent Tuukka Talvio kommer att publicera en studie över Erik av Pommerns åbopenningar.

Under Erik av Pommern hade man myntprägling i Stockholm, Västerås och Åbo. Det utan jämförelse största myntverket under Eriks tid var det i

Stockholm, men även myntningen i Västerås och Åbo har varit storskalig. Från hans tid finns det tillsammans minst 80 penningar, 94 aboer samt 25 örtugar från Åbo i nordiska fynd.²

Sarvas anser att det finns två grundorsaker till att man i Åbo började prägla egna mynt. Han menar att öppnandet av det nya myntverket kan ses som ett av exemplen på kung Eriks strävanden att förstärka Finlands autonoma ställning gentemot Sverige i unionsriket (Sarvas 1981:171; 1996:333). Alla beslut som gällde Finland gavs i Eriks namn, även om han var Margaretas medregent från 1396 till hennes död 1412. Kungen gjorde sin eriksgata till Finland 1403. När han besökte Finland andra gången 1407 var syftet att man skulle anpassa unionens administration till de lokala omständigheterna, bland annat inrättades Åbo landsrätt och beskattningen förnyades.

Kanske den viktigaste anledningen att börja ge ut egna mynt var den myntförsämring som drabbade den livländska *artigen* i början av 1400-talet (Sarvas 1981:171–177). De livländska mynten hade fått en central betydelse i myntcirkulationen i Finland efter att myntpräglingen i det svenska riket låg nere cirka 1390–1405.

Talvio ger en bra översikt över de livländska myntfynden i Finland i artikeln *The finds of medieval Livonian coins from Finland and the former Finnish Karelia – a preliminary survey* (Talvio 2012). Han konstaterar att livländska mynt, som dyker upp i finska lösfynd vid mitten av 1200-talet och i skattfynd runt 1395, var i vardaglig användning i de södra och östra delarna av Finland. Söder om linjen Hangöudd, Tavastehus slott, Olofsborg och Vuoksen räknades och betalades även en del av skatterna med livländska mynt. Bruket av livländska mynt i området fortsatte fram till mitten av 1500-talet (Sarvas 1997:62). De var även vanliga i sydvästra Finland i slutet av 1300-talet.

Redan Hans Hildebrand noterade att de revalska mynten var vanliga i Finland och att det därför blev viktigt att förse den finska mer isolerade de-

len av landet med ett eget myntverk för att tränga ut den livländska valutan (Hildebrand 1879:844).

Från Karl Knutsson Bondes tid som kung finns ett brev som bekräftar Hildebrands tolkning av situationen. I ett brev daterat 17 september 1453 klagade kungen över att det inte fanns tillräckligt med [svenska] mynt i landet. Enligt brevets uppgifter beslöt kungen att inrätta myntverk även i Söderköping, Kalmar och Åbo (Hildebrand 1879:850; Liedgren 1967:13–16). I verkligheten började man dock aldrig mynta i Kalmar under Karl Knutsson Bonde och myntningen i Söderköping blev kortvarig.

Efter myntförsämringen skapade man i Åbo en ny valör som motsvarade den gamla livländska artigen, som i Finland kallades för *refflich* (revalsk efter myntorten Reval). En artig hade ett värde av sex svenska penningar – artigen var något mindre värd än den svenska örtugen. Även abon cirkulerade först till en kurs av sex svenska penningar, men kursen föll snart till fyra svenska penningar.

Abon existerar i tre huvudtyper, varav den äldsta länge bara varit känd i ett exemplar. Den hittades i Tavastehus slott under utgrävningar 1957 (Sarvas 1981:171–178). I juni 2017 hittades ett nytt exemplar av den äldsta typen med hjälp av metalldetektor. Abon hittades i en åker i Parola bara cirka 6 km från Tavastehus slott. Abon har präglats med tidigare okända åt- och fransidesstamper (Jani Oraisjärvi, Nationalmuseets myntkabinett, pers. komm.).

Pekka Sarvas konstaterar att åbopenningarna (brakteaterna) främst har hamnat i närområdet (Sarvas 1989). Inte mindre än 62 exemplar är funna inom nuvarande Egentliga Finland, varav 14 hör till en skatt och resten kommer från hopade fynd eller lösfynd. Därutöver känner man till fyra åbopenningar från Åland, tre från Tavastland, tre från Nyland samt två från Satakunda (se E. Jonsson 2014:32–35). Sarvas menar att myntningen i Åbo började med valörerna penning och abo och att man först senare började prägla örtugar (Sarvas

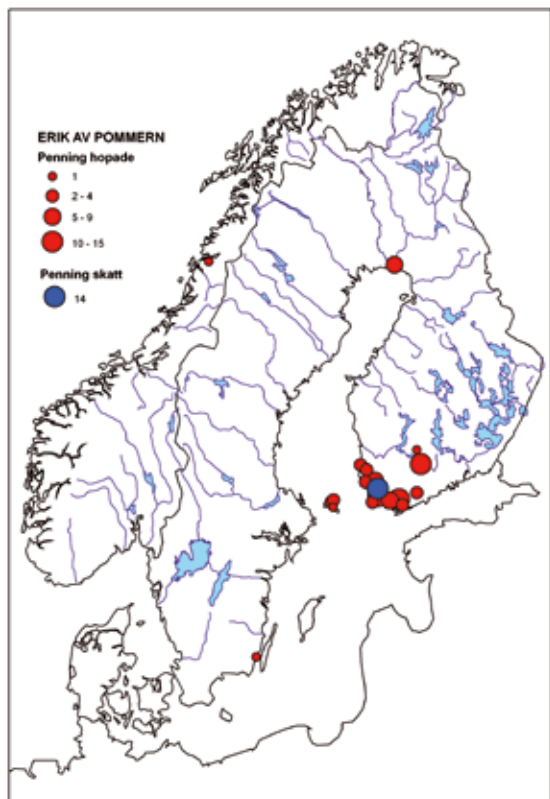
1989:359; 1996:333). Den geografiska spridningen av åbobrakteaterna skulle således antyda att man började myntningen i Åbo bland annat för att förbättra tillgången till svenska mynt i Åbo stift och att åbopenningarna hade stor betydelse i myntcirkulationen i Åbotrakten (fig. 4).

Henrik Klackenbergs har i sin avhandling även noterat att större och tyngre mynt oftast påträffas i depåfynd och i andra fyndmiljöer som kloster och städer, medan det huvudsakligen är de lägsta nominalerna som hittas i sockenkyrkorna (Klackenberg 1992:34–35). Han har kunnat visa att myntfynd från kyrkorna primärt är tappade av kyrkobesökarna och ska uppfattas som ”offerspill” vid altaret och helgonbilder. Avsikten har varit att offra mynt på altaret eller i offerstocken, men ibland tappades ett mynt och det kunde lätt försvinna. Således ger myntmaterialet i landsortskyrkorna en bra inblick i böndernas hantering av pengar och i den lokala myntcirkulationen (Klackenberg 1992:34–35, 38).

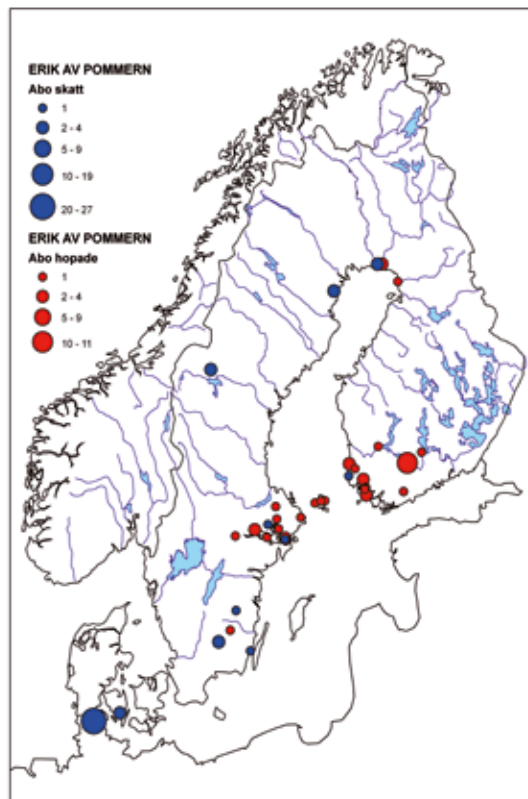
Detta passar mycket bra ihop med materialet från Åbo. Man hade flera nominaler i omlopp under Erik av Pommern (örtug, abo och penning). Bara två exemplar i de nordiska hopade fynden och lösfynden från Erik av Pommerns tid är åboörtugar, medan 48 är aboer och 61 åbopenningar. Båda örtugarna kommer från icke kyrklig kontext, medan inte mindre än 54 av åbopenningarna (över 88 %) har en kyrklig kontext. För aboer är skillnaden mellan fyndkontexter minst: 28 exemplar i de nordiska hopade fynden har påträffats i kyrkomiljöer, medan 20 aboer kommer från borg- eller stadsmiljöer.

Sarvas menar att aboer (som har en vid geografisk spridning) troligen har haft en annan betydelse i myntcirkulationen inom östersjöområdet än de andra svenska mynten (Sarvas 1981:178) (fig. 5).

Sarvas artikel har kommenterats av Jørgen Steen Jensen (DMS 1:99). Han konstaterar att Kalmarunionen hade mycket begränsad påverkan för myntcirkulationen och skattfynden i

4. Skattfynd samt hopade fynd och lösfynd med åbopenningar i Norden. Kompletterad efter Sarvas 1989.

5. Skattfynd samt hopade fynd och lösfynd med aboer i Norden.

Danmark. Enligt honom cirkulerade det praktiskt taget inga fastlandssvenska mynt i Danmark under 1400-talet även om svenska penningar, speciellt E-brakteater präglade i Kalmar, var vanliga i danska fynd före Kalmarunionens tid. Därför är det enligt Jensen märkvärdigt att det danska materialet avser två skattfynd som innehåller åbomynt: Svendborg (II), Møllergade på ön Fyn (DMS 2, nr 253) samt Flensborg (Flensburg) som i dag ligger söder om Danmark, i den tyska delstaten Schleswig-Holstein (Haugberg 1899:206–228).

Den enastående *Svendborgskatten* (tpq* 1419) hittades i en husgrund 1885. Skatten omfattar inte mindre än 51 guldmünt, 3779 silvermynt samt 10 silverbarrer. Majoriteten av silvermynten är danska sterlingar från Erik av Pommerns tid, präglade i Lund * tpq = *terminus post quem*. Tidigast möjliga nedläggningstid.

och Næstved (totalt 3750 ex.). Bland silvermynten finns även fyra aboer (LL 10). Skatten var nedlagd i en stor bronsgryta med tre fötter (DMS 2, nr 253).

Flensborgfyndet (tpq 1413) hittades 1897 i samband med ett byggnadsarbete. Skatten var nedlagd i en lerkruka och omfattade 8061 silvermynt samt några silversmycken. Majoriteten av mynten i Flensborgskatten är också de danska (7818 ex.). Bland mynten fanns även 27 aboer, varav tre är 6-penningar och 24 är 4-penningar (Haugberg 1899:206–228).

I samband med den baltiska myntreformen år 1422 introducerades en ny valör, *schilling*, som omnämns i reformdokumentet som *neue artig* (Nemirowitsch-Dantschenko & Pärn 1980:68). Sarvas menar att i och med denna reform hade valören abo inte längre en koppling till den livländska valutan, utan att namnet abo då kom

att betyda halvörtug (Sarvas 1981:177). Myntningen av 4-penningar i Åbo (LL 10) skulle således ha börjat efter 1422. De sista 6-penningarna (LL 9) som fortfarande var i cirkulation uppfattades efter reformen som fyra svenska penningar (Sarvas 1981:177). Sarvas har inte fastställt en absolut kronologi för de olika abotyperna.

I Stockholm är det helt klart att den äldsta typen (LL 1) bara har titeln REX (kung), medan de två senare typerna (LL 2 och 3) har titeln REX DSN (Danmarks, Sveriges och Norges kung). För Västerås del har Johan Holm visat att kronologin för typerna och titeln följer Stockholm (Holm 2006:11). En sammanställning av inskrifterna för de olika abotyperna samt örtugen liksom deras förekomst i skatterna ger stöd för Sarvas tolkning om de tre abotypernas interna kronologi är rätt och att alla abotyperna är äldre än örtugen (tab. 1).

Titel	Abo typ 1 6-penning	Abo typ 2 6-penning	Abo typ 3 4-penning	Åbo örtug	Västerås örtug	Stockholm örtug
REX	LL –	LL 9a–b	–	–	LL 6–7	LL 1
REX DSN	–	–	LL 10	–	LL 4–5	LL 2–3
REX SWECIAE	–	–	–	LL 8	–	–

Tab. 1.
Titel på aboer samt Åbo-,
Västerås- och Stockholmsörtugarna
under Erik av Pommern.

Däremot talar sammansättningen av den tyska Flensborgskatten och den danska Svendborgskatten mot att man skulle ha bytt 6-penningen mot 4-penningen först kring år 1422. Flensborgskatten har tpq 1413 (Haugberg 1899:214). Den innehåller tre 6-penningar (LL9b) och inte mindre än 24 stycken 4-penningar (LL10) från Åbo. I övrigt innehåller skatten bara två svenska mynt, båda är Erik av Pommerns stockholmsörtugar (av den andra stockholmstypen). Man bör dock beakta att Flensborgskatten innehåller ett stort antal mynt som inte kan dateras exakt och skattens tpq är således svår att fastställa. Det är troligt att dess tpq i verkligheten ligger något senare än 1413. Svendborgskatten (tpq 1419) innehåller fyra 4-penningar (LL 10) från Åbo, men inga 6-penningar.

Valörbytet från 6- till 4-penning – när och varför hände det?

Det finns några urkunder om åbomynt från Erik av Pommern som är av intresse i sammanhanget (se sammanfattning i Rasmusson 1956). Kung Erik skriver i ett brev till den finska Landsrätten, daterat november 1414: *at thet förste mynth skal ga 6 penniga som thet först gigh* (Hausen 1890:349).

Nominalen 4-penning nämns för första gången i en penningstadga 1436, där det står att *aboescer penninge* skulle gälla fyra penningar så att 6 aboer motsvarade 1 öre i stället för som tidigare, då abo motsvarade sex penningar och fyra aboer motsvarade ett öre (Hausen 1890:353). Abo nämns också i drottning Filip-pas myntfördrag med det vendiska myntförbundet 1424, där det står att: *Ligedeles de penninge, som allerede er slagne i Danmarks rige, som*

er forkyndt til fire penninge, deraf skal stykket gælde to af de hule penninge, som nu skal blive slået, og deslige de Åboske (Galster 1972:90).

Jag menar att bytet från att prägla 6-penningar (LL9) till att prägla 4-penningar (LL10) troligen har skett cirka 1415, samtidigt som man bytte inskriften REX mot REX DSN på örtugarna i Västerås och Stockholm. Det finner också stöd i skatten från Törnebysslätt (Småland) som innehåller tjugo örtugar från Stockholm (typ 1 – alla med titeln REX) samt en 6-penning (LL9). Den sällsynta åboörtugen med titeln REX SWECIAE saknar motsvarighet på örtugarna från Västerås och Stockholm under Erik av Pommerns tid.

Vad kan det bero på att man cirka 1415 i stället för 6-penningen började prägla valören 4-penning? Jag menar att valörbytet inte behöver ha en koppling till den baltiska myntreformen, som Sarvas föreslagit, utan kan helt enkelt bero på att 6-penningen inte var känd i Sverige och att den nya valören skapade förvirring. Aboer cirkulerade i betydande omfattning i Mälardalen (se fig. 5).

Kenneth Jonsson har tidigare konstaterat att när man under Gustav I började prägla ett större antal valörer blev det svårt för befolkningen att veta vilken valör mynten hade. Valören sattes ut på svenska mynt första gången 1543. Dessförinnan (och där-efter) har man även använt motiven för att beteckna valören. Detta skedde för första gången just under Erik av Pommern när trekronorsskölden utvecklad till valörmotiv för örtugen i samband med Eriks andra stockholmstyp (Jonsson 2006:18–19). Trekronorsskölden används som valörbeteckning för alla tre örtugtyperna i Västerås samt för åboörtugen.

Jag menar att i och med abon utvecklad kronan till valörmotiv för ½-örtugen, som från och med Sten Sture den äldre kallades *fyrok*. Efter abon användes kronan konsekvent som valörbeteckning för en ½-örtug. Endast under kung Hans (1497–1501) finns ett undantag (LL4) (jfr Jonsson 2006:19).

Noter

¹ Det har senare visat sig att en brakteat med okrönt A från Sigtuna dominkanerkonvent, som i avhandlingen är upptagen som åbomynt, inte är präglat i Åbo utan kommer från staden Anklam i Tyskland. Därtill saknas tre aboer (LL 10) i avhandlingen. Mynten var en del av en skatt med totalt 695 mynt som hittades på Växjö torg 1912 (Thornström 1993:32). En del av åbopenningarna i svenska skatter går inte att verifiera och har därför här inte tagits med i kartan.

² En lista på alla Åbomynt i nordiska fynd samt deras fyndplatser, se E. Jonsson 2014:31–39.

Förkortningar och referenser

- DMS 1 = Jensen, J. Steen 1992 (red.) m.fl. *Danmarks middelalderlige skattefund c. 1050–c. 1550. Del 1. Fundkatalog fra c. 1241–c. 1550.* Nordiske Fortidsminder. København.
- DMS 2 = Jensen, J. Steen 1992 (red.) m.fl. *Danmarks middelalderlige skattefund c. 1050–c. 1550. Del 2. Fundkatalog fra c. 1241–c. 1550.* Nordiske Fortidsminder. København.
- Galster, G. 1972. *Unionstidens udmøntninger. Danmark og Norge 1397–1540. Sverige 1363–1521.* København.
- Hallberg, M. 1919. *Några anteckningar om Åbomynten.* Schildt. Helsingfors.
- Haugberg, P. 1899. *To Myntfund fra Erik af Pommerns Tid. Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie* 1899, s. 206–228. Det Kongelige Nordiske Oldskriftselskab. København.

→

AUKTION 24

23 september 2017
Hotell Sheraton, Stockholm

SAMLING OTTAR ERTZEID

Auktion 24 omfattar första tredjedelen av Ottar Ertzeids mycket fina samling av rikssvenska mynt och avhålls på förmiddagen den 23 september. Hela samlingen finns presenterad med artiklar och annan tilläggsinformation – ”The Ottar Ertzeid Collection” i en hårbunden och påkostad bok omfattande 246 sidor.

Ur innehållet på auktion 24:

- * Karl IX (1604-1611). 6 mark 1609. **RR**.
- * Karl X Gustav (1654-1660). Dukats 1657. **RRR**.
- * Karl XI (1660-1697). Dukats 1670. **RR**.
- * Karl XI (1660-1697). Dukats 1678. **RR**.
- * Karl XI (1660-1697). Dukats 1695. **RR**.
- * Karl XII (1697-1718). Dukats 1697. **RRR**.
- * Karl XII (1697-1718). Dukats 1701. **RRR**.
- * Fredrik I (1720-1751). Dukats 1723. **RRRR**.
- * Fredrik I (1720-1751). Dukats 1732. **RRRR**.
- * Fredrik I (1720-1751). Dukats 1737. **RRRR**.
- * Adolf Fredrik (1751-1771). Dukats 1759. **RRRR**.
- * Adolf Fredrik (1751-1771). Dukats 1765. **RRRR**.
- * Gustav III (1771-1792). Dukats 1778. Ädelfors. **RRR**.
- * Gustav III (1771-1792). Dukats 1781. Ädelfors. **RRRR**.
- * Gustav III (1771-1792). Dukats 1785. **RRR**.

Myntauktioner i Sverige AB | Banérgatan 17 - 115 22 Stockholm
E-mail: info@myntauktioner.se | Telefon: 08-410 465 65
www.myntauktioner.se

AUKTION 25

23-24 september 2017
Hotell Sheraton, Stockholm

MYNTAUKTION

Auktionen börjar efter lunch lördagen den 23 september med svenska mynt.
På söndagen säljs sedlar, polletter, antika och utländska mynt.

Ur innehållet på auktion 25:

- * Knut Eriksson (1167-1196). Penning med krönt kungabild och bokstäverna I och V. **RRR**.
- * Sverker Karlsson (1196-1208). Penning med väl utfört lejon. **RRRR**.
- * Gustav I (1523-1560). 2 öre 1549. **RRR**.
- * Erik XIV (1560-1568). ½ mark 1567 med arabiskt ordningstal. **RRRR**.
- * Johan III (1569-1592). ½ daler 1576. **RRR**.
- * Sigismund (1592-1599). 4 öre 1594. **RRRR**.
- * Karl (IX) Riksföreståndare. ½ daler 1600. **RRR**.
- * Gustav II Adolf (1611-1632). Öre 1625 på fyrkantig plants (Göteborg). **RRRR**.
- * Kristina (1632-1654). Dukat 1646 (Pommern). **RRR**.
- * Karl XI (1660-1697). 2 mark 1664 (Reval). **RRR**.
- * Karl XI (1660-1697). Dukat 1676 (Bremen-Verden). **RRRR**.
- * Karl XIV Johan (1818-1844). Provmynt för 2 caroliner 1830. **RRRR**.
- * Sedel: 100 riksdaler banco 1854. **RRR**.
- * Pollett: Sala Silververk. Mark aska 1660-1675. **RRRR**.
- * Pollett: Stora Kopparberg. Dagsverke i näver omkring 1700. **RRRR**.

DANMARK. MALMÖ. Frederik I (1523-1533). Rhinsk gylden 1527. **RRRR** (UNIK i privat ägo).
Detta enastående mynt – det enda exemplaret i privat ägo – har endast varit till salu två gånger de senaste 131 åren. Vid en försäljning år 1885 blev detta exemplar det näst dyraste dansk-norska mynt som dittills sålts. Ytterligare ett kliv på "prisfallen" tog myntet när det såldes 1924 – det var då det dyraste dansk-norska mynt som någonsin sålts (1.350 kr).

Auktionskatalogerna kan beställas genom insättning av 190 kronor/st till bg 399-0090. Samlingsverket "The Ottar Ertzeid Collection" kostar 295 kronor. Alla priser inkluderar transport och gäller för leverans inom Sverige. OBS! Märk betalningen med adress.

Hausen, R. 1890. *Registrum ecclesiae Aboensis eller Åbo domkyrkas svartbok Med tillägg ur Skoklosters Codex Aboensis*. Finlands Statsarkiv. Helsingfors.

— 1910. *Finlands medeltidsurkunder 1, –1400*. Kejserliga senatens tryckeri. Helsingfors.

Hildebrand, H. 1879. *Sveriges medeltid. Kulturhistorisk skildring*. I. Stockholm.

Holm, J. 2006. Nya rön kring Erik av Pommerns myntning i Västerås. *Myntstudier* 2006: 2, s. 5–11.

Jonsson, E. 2014. *Åbomynt i nordiska fynd samt en analys av myntningen i Åbo under Karl Knutsson Bonde – en numismatisk studie*. Pro gradu – avhandling i arkeologi. Helsingfors universitet. (Opublicerad).

Jonsson, K. 2006. Valörmotiv på mynt. *Myntstudier* 2006:2, s. 18–20.

Klackenberg, H. 1992. *Moneta nostra. Monetarisering i medeltidens Sverige*. Lund.

Liedgren, J. 1967. Kontrakten med myntmästarna i Stockholm och Uppsala 1449–1527. *Nordisk Numismatisk Årsskrift* 1967, s. 11–22. Köpenhamn.

LL = Lagerqvist, L. O. 1970: *Svenska mynt under vikingatid och medeltid (ca 995–1521) samt gotländska mynt (ca 1140–1565)*.

Nemirowitsch-Dantschenko, M. och Pärn. F. 1980. Seestlinge und Scherfe – Ein Beitrag zur Münzgeschichte Livlands. *Norddeutsches Jahrbuch für Münzkunde und Verwandte Gebiete*. Band II s. 61–96. Thormann, H. (red.). Hamburg.

Rasmuson, N. L. 1956. Åbo. *Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid från vikingatid till reformationstid*. Band I, s. 7–10. Andersson, I., Granlund, J., Thordeman, B. och Wessén, E. (red.) Malmö.

Sarvas, P. 1981. Ein neuer zweiseitiger Münztyp des Königs Erich von Pommern in Turku (Åbo). *Nordisk Numismatisk Årsskrift* 1981, s. 171–178. Köpenhamn.

— 1985. En ny typ av Karl Knutssons Stockholmsörtugar. *Hikuin* 11, s. 273–280. Højbjerg.

— 1989. Die mittelalterlichen Brakteaten von Turku (Åbo). Ehrensverd, U. (red.) m.fl. *Numismatiska Meddelanden XXXVII*. Festskrift till Lars O. Lagerqvist, s. 357–364. Stockholm.

— 1995a. Två unika Åbo-mynt. *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad* 1995:4, s. 50–55. Köpenhamn.

— 1995b. Mikä kumman kuusinainen? *Suomen Numismaattisen Yhdistyksen Tiedotuslehti* 1995:1, s. 3–9.

— 1996. Åbomynt under Erik av Pommern. *Margrete 1. Nordens frue og husbond. Kalmarunionen 600 år*, s. 333. Danmarks nationalmuseum. Köpenhamn.

— 1997. Om mynten i Finland under Kalmarunionens tid. I. *Turku ja Kalmarin Unioni, Pohjolan suurvalta ja heräävä leijona*. Turun maakuntamuseon näytelysite 24, s. 56–66.

Talvio, T. 2007. Pyhä Henrik rahoissa. Edgren, H. (red.) m.fl. *Pyhä Henrik ja Suomen kristillistyminen. Sankt Henrik och Finlands kristnande. Suomen Museo – Finskt Museum* 2006 s.127–137. Glossa.

— 2012. The finds of medieval Livonian coins from Finland and the former Finnish Karelia – a preliminary survey. Leimus, I. (red.) *Monetary history of the Baltics in the Middle-Ages (12–16th c.) International symposium in Tallinn, 9–10 Dec. 2010*. Varia Historica VI, s. 10–18. Eesti Ajaloomuseum. Tallinn.

— 2014. Sankt Henrik på mynt. *Nordisk Numismatisk Årsskrift*. Ny serie, 1, s. 201–11. Köpenhamn.

Thordeman, B. 1936. Sveriges medeltidsmynt. *Nordisk kultur* XXIX. Mønt. Stockholm.

Thornström, S. 1993. Myntfyndet på Växjö torg. *Svensk Numismatisk Tidskrift* 1993:2, s. 32–35.

SNF:s föreningskvällar våren 2017

Den 31 maj avslutades vårterminen hos SNF med en föreningskväll. Totalt har fyra föreningskvällar hållits 2017. Normalt brukar våren innehålla två föredrag och två mer allmänna föreningskvällar med temat köp, byt och sälj respektive diskussionsafton. På grund av ett återbud från en tänkt föredragshållare blev fördelningen denna gång 1–3.

Det är inte "lapp på luckan" på föreningskvällarna men besöksfrekvensen har generellt varit högre denna vår än föregående. Särskilt roligt är att flera nya medlemmar hittat till Banérgatan.

Flest besökare hade naturligtvis vårens enda föredrag. På februari-mötet höll docent Roger Svensson ett intressant föredrag med om "Myntningspolitik och myntindragningar i det medeltida Sverige". Roger beskrev en intressant koppling mellan de

svenska och europeiska mynthusens myntningspolitik med brakteatmynt vad gäller indragningar eller myntförsämringar av dessa mynt. Att Sverige influerats av övriga Europa är tydligt inom detta relativt utforskade område.

På övriga föreningskvällar har det dykt upp en hel del objekt både till försäljning och diskussion. En bra utveckling som gärna får fortsätta framöver och som gör föreningskvällarna mer attraktiva. Bor du i Stockholmsområdet eller har ärende i Stockholm en onsdagskväll ta med dig något objekt från din samling och kom till Banérgatan. Objekt som du vill diskutera eller som ska lämna samlingen. Under föreningskvällarna finns också möjlighet att botanisera i föreningens stora bibliotek eller att inhandla den litteratur som föreningen har till salu.

FOTO: MGL.

Vad gäller föreningens bibliotek finns lättillgängliga listor som presenterar den litteratur som biblioteket innehåller på föreningens hemsida www.numismatik.se. I en liten artikel "Biblioteket på föreningens kansli" publicerad den 30 maj 2017 kan du läsa mer och också hitta länkar till de förteckningar som är upprättade.

Sista onsdagen nu i september drar höstterminen igång. Föreningskvällarnas program visas på sidan 103 i detta nummer. *Välkomna!*

Ingemar Svenson

Blandning – som visade sig vara en charmig bokskatt!

Av Per-Göran Carlsson

Under livets strövtåg i samlarvärlden träffar jag då och då på föremål som svårligen kan jämföras med något och i det tysta har sin uttalade promi-nens. Om en sådan anekdot med numismatisk anknytning och tillhöriga poänger finner jag värd att berätta.

V i får vrida klockan tillbaka till 2000-talets första decennium, då min granskande blick föll på en skinnklädd bokrygg med titeln BLANDNING. Platsen var Stockholms Auktionsverk, i deras lokaler ute i Frihamnsområdet. Händelsen var en visning av deras bokavdelnings kommande auktion av "mellan-material", alltså inte vad som brukligt brukar kallas "Kvalitén". Auktionen skulle hållas en vardagskväll och visningen skedde några dagar innan samt timmarna före själva auktionen.

Jag hade en viss vana att följa dessa auktioner och bekanta mig med utbudet, såväl enligt tryckt katalog (före internetauktionernas tidevarv) samt om tiden medgav besikta på plats under visningen, dessutom "sitta av" auktionen oavsett mitt egentliga intresse att söka förvärva något. Men visningarna och auktionerna, precis som i myntsamlarkretsar, är sociala samlingspunkter där likasinnade såväl samlare som handlare möts, diskuterar och utbyter erfarenheter och synpunkter på utbudet, sina intressen och naturligtvis, i ögonvrån försöker "läsa av" konkurrensen inför auktionen.

Vid detta aktuella visningstillfälle anlände jag bara någon timme innan själva auktionen och var dåligt påläst om katalogens förteckning. Efter någ-

ra hastigt igenkännande nickar till höger och vänster gick jag med fokuserad blick in bland de hjulförsedda bokhyllorna där auktionsmaterialet stod uppställt i hygglig nummerordning. Ofta är dessa auktioner kategoriserade ämnesvis efter en gammaldags ordning. Så mina huvudintressen vad gäller Historia, Bergsbruk, Autografer samt Diverse hade jag ganska god kännedom om var bland hyllorna jag kunde återfinna dem.

I nämnd ordning påbörjades den okulära besiktningen att åskåda bokryggarna, med erfaren blick igenkänna kvalitetsbokbinderi och utifrån synbara slutsatser – ofta rätt men inte alltid – anta att påkostad inbindning betyder exklusivt värdefullt innehåll! Då kan man dra ut boken och hastigt studera titelblad och ämnesinnehåll, skick och övriga viktiga aspekter som kan avgöra intresset. Därefter drar man sina preliminära slutsatser om "boken" faller inom ramen för ens specifika förvärvsintresse och prioriteringar. Först därefter brukar jag ta stöd av katalogens beskrivningar, deras värderingar och förväntat startpris. Denna urvalsprocess och syntes av en mängd faktorer, rationella och subtila, har med åren blivit ganska instinktiv, därtill intuitiv!

Blandning med bred bokrygg

Tidigt under åskådningsprocessen denna sena eftermiddag föll min blick på en bred bokrygg med typiskt sent 1700-tals ljusbrunt ryggskinband och dess vackert guldförgyllda dekorerade titelremsa med texten BLANDNING! Spontant reagerade jag

1.

en aning negativt med tanken att "vad gör en roman bland historiska faktaböcker"? Ibland är det viktigare att veta än att bara tro.

Sagt och gjort, denna bok "talade till mig" och måste granskas. Öppnade den främre pärmen och ser en pregnant stor bläckskrift "M. Wallberg". Det säger mig inget särskilt så jag lägger bokryggen bekvämt i handflatan och bläddrar vidare. Ett något luggslitet tunt tryck från Linköping, en hyllningsstrof till uppenbarligen kungen, är den första anhalten. Nja, det var inget för mig, men jag ser då också att hela boken består av olika skurna tryck med något ojämna marginaler som bundits ihop till en tegelstenstjock tidstypisk volym. Småtryck av varjehanda slag låter sig inte utan vidare ställas i ordning i en bokhylla, de är tunna häften, viker sig lätt och fastnar i varandra. Att få en sådan större bunt lösa tryck att "stå parad" på en hylla låter sig helt enkelt inte göras! Fig. 1.

Vis av många års "skattjakter" bland tryck och böcker med helt obkända titlar vet jag att statistiskt sett man med hyggliga odds kan träffa på numismatiskt intressanta småtryck i sådana samlingsvolym. Mest handlar det om de kronologiskt sammanbundna förordningarna som förr – före Svensk Författningssamlings systematiska inbundna årspublikationer – utgavs av kungliga admini-

2.

3.

4.

strationen och tryckeriet såväl från huvudstaden som provinsstäder med anständiga tryckerikapaciteter. Sådana förordningar reglerade varjehanda ordnings- och ekonomiska relationer, taxor, nya mynt, brandväsande, gästgiverier etc. och gällde tills de ersattes med uppdateringar. Kyrkan hade sedan 1600-talet informationsplikt via högmässorna då dessa tryck mer eller mindre upplästes eller aviserades, varefter kyrkan ålagts arkivplikt och skulle förvara och tillhandahålla dem till allmänhetens kännedom.

Ingen skulle kunna förneka kännedom om något som offentligt aviserats och uppläst. Allmänheten, – alla medborgare – hade alltså skyldighet att känna till "allt om allt", nästan! Och, märk väl, detta var före den allmänna läskunnighetens tidevarv.

Åter till boken BLANDNING. Någon innehållsförteckning finns inte och auktionskatalogens beskrivande listning reflekterade bara de första titlarna följt av "m.m.", så jag blev inte mer upplyst av det. Snabbt bladade jag igenom den tjocka luntan, titelblad för titelblad och – oj – vilket skafferi av tryckta läckerbitar som formligen välldes fram!

Innehåll

Numismatiskt sett toppas denna volym av den klassiska uppsatsen tryckt 1760 i Uppsala där Johannes Gottschalk Wallerius redogör för de proportionella myntvalörerna och

samband till myntningsmetallernas betydelser (Hesse nr 1737*), iklädd förgylld brokadryggremsa med inslag av förgyllning. *Fig. 2.* Denna följs av Lars Johan Colling, som 1768 avhandlar metaller och bergsbruks reglering och verkan. *Fig. 3.* Christer Berchs "Svenska Vigterne" med fina konkordanstabeller för olika viktssystem, samt ett avsnitt "Om Mynt Vigten" väger tungt. *Fig. 5.*

Utänför numismatiken återfinns exempelvis "Pläcke-gods" av Erik Rydbäck, 1792; Liljeroths om Gymnasie-rectors ombytet, 1791; små handskrivna minneslappar om "matsäck ... drickspengar ..."; Urval avskrifter av senare 1600-talets förordningar; Trozellis "Hackelse Machine" 1776 med utvikbara planscher över den tekniska konstruktionen; Magnus Stenbocks berättelse tryckt 1713 fullkomliga seger över Danska Armen och Sachsserna; Swea Hof-rätts Utslag rörande mordet på Gustav III, utgiven 24 maj 1792; "Liksten" ("Dödsruna") över Medicine Doctor Otto Johan Hagström 16 mars 1792; Prosa-runa om Jean Abraham Grill Abrahamssons dödliga frånfälle i Norrköping 12 mars 1792; Neiktters Uppsats om Skenninge tidigaste biskopshistoria, med numismatiska fragment, 1788, Uppsala; J. Ax. Lindbloms (anfader till myntsamlare Carl-Axel Lindblom) Historisk avhandling Om Medewi Surbrunnar, Uppsala 1785 (*Fig. 4*); Wimermarks uppsats om

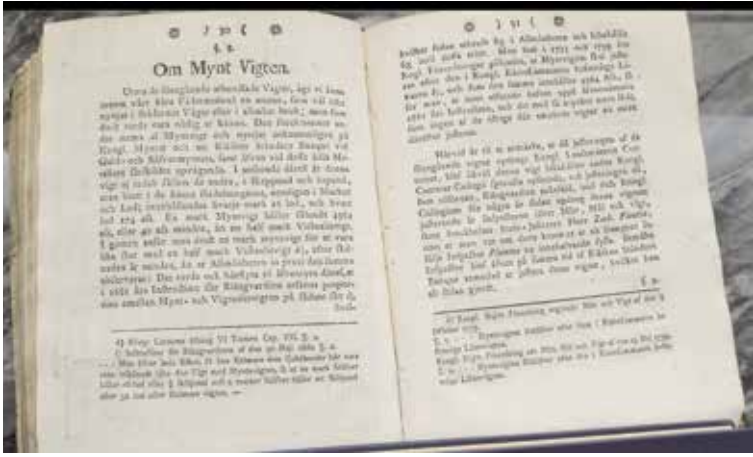
ljusets reflektion med kalkyler och ritningar, Uppsala 1778; Carol. Thunbergs botaniska uppsats om Erica, med planscher avbildande genetiska variationer av blomster (*Fig. 6*); Jac. Ax. Lindbloms Uppsatsen om Johan Skytte, Uppsala 1786; samt en del annat smått och gott medbundet.

Hela volymen är en tidskapsel av många centrala och väsentliga framsteg inom monetär historia, juridik, botanik, juridik, industri och uppfinneri, några gravallvarliga ordalydelser, religion och vardagliga bestyr! Den som initierat inbindningen, kanske namnteckningen "M. Wall-

6.

**NUMISMATISKA
FÖRENINGAR &
MYNTKLUBBAR I SNF**

5.

berg" måste antingen ha präglats av ett visst behov av ordning och reda, eller samlat och gjort ett personligt urval "milstolpar" av uppsatser, tryck med mera han funnit värda att spara, kanske till och med för eftervärlden! Bokvolymen är en skattkista av variation till innehåll., dekorationer och boktrycksformer, typografi, papperssorter, illustrationer och "bara det vardagliga slitaget" – bruksskicket!

Boken **BLANDNING** omfamnade mig med sin genuina charm och sitt innehåll. I oväntad stark auktionskonkurrens blev den min. Signifikansen har jag först senare förstått att uppskatta betydelsen av.

Skriv- och räknedon

Underhand kom så ett tillfälle att skaffa ett vackert skriv- och räknedon, ett slags metalltui i cigarett-paketsformat, iklätt en rosa textiltväv. I den förvaras ett antal finpolerade rektangulära benbrickor på vilka man med ett medföljande stift kan göra noteringar och beräkningar samt enkelt torika bort desamma. Etuiet är handmålat med naturella romantiska landskapsmotiv med figurer i. Jag sammanförde dessa båda objekt till en ensemble som kompletterar varandra och bör följas åt. *Fig. 7.*

Boken och skrivdonet representerar för mig det skrivna ordet, priser och siffrors lekar som förlänger minnet och gör nytta fram tills det trycks. Boken tar sin rundliga tid att "konsu-

7.

mera" och kräver ett engagemang och ansvar av varje innehavare! Den har hållits ihop under drygt tvåhundra år och ej "slaktats" vilket annars är ett vanligt öde. Låt oss hoppas att framtidens innehavare tillägger denna lilla anekdot innanför bokens pärmar, som en enkel påminnelse om tider som varit och aldrig kommer igen.

FOTO: MGL.

* Hesse, B-O: Svensk Numismatisk Bibliografi intill år 1903. *Numismatiska Meddelanden* XLII. 2004.

- Alingsås Numismatiska Förening**
Roslagsgatan 27
441 57 Alingsås
 - Falu-Borlänge Myntklubb**
www.fb-myntklubb.se
 - Göteborgs Numismatiska Förening**
www.gninfo.se
 - Halmstads Myntklubb**
Öringe 111
31291 Halmstad
 - Kalmar Myntklubb**
www.kalmarmyntklubb.se
 - Katrineholm Flen Vingåker Myntklubb**
www.kfvmynt.se
 - Myntklubben Skilling Banco**
www.mksb.se
 - Nola Myntklubb, Örnsköldsvik**
www.infoom.se/nolamyntklubb
 - Norrköpings Myntklubb**
www.norrkopingsmyntklubb.se
 - Numismatiska klubben i Uppsala**
www.nku.nu
 - Samlarföreningen Klave**
Oskarsgatan 12
331 41 Värnamo
 - Samlarklubben Numis**
www.numisskelleftea.se
 - Sigtuna Myntklubb**
www.sigtunamyntklubb.se
 - Stockholms Myntklubb**
www.stockholmsmyntklubb.se
 - Strängnäs Myntklubb**
strangnasmyntklubb.wordpress.com
 - Svenska Pollettöreningen**
www.pollett.se
 - Södra Dalarnas Myntklubb**
medlem.spray.se/sdmyntklubb
 - Vetlanda Numismatiska Förening**
Ölandsgatan 7
574 37 Vetlanda
 - Villstadortens Myntklubb**
Hedvägen 4
314 33 Hyltebruk
 - Westerbergslagens Myntklubb**
Flatenbergsvägen 4
777 34 Smedjebacken
- Ändringar och tillägg?
Kontakta: info@numismatik.se

När bankerna ville ha mynt och sedlar

Av Magnus Widell

KONTANTLÖSA BANKKONTOR verkar ha slagit igenom. Numera är det inte många banker som vill hantera våra mynt och sedlar. De senaste månaderna har vi kunnat läsa om kiosker och småaffärer som måste betala upp mot 17 procent i växlingsavgift för att lösa in sina kontantmynt.

Annat var det under stora delar av 1800-talet. Inte mindre än 31 enskilda banker fanns det då i landet som gav ut egna sedlar. Frånsett de traditionella näringarna jordbruket, gruvorna, järnbruken och trävaror började industrialismen ta fart. Det tillkom hel- och halvfabrikat av olika slag i allt större mängd under seklets lopp. De nya verksamheterna var till en början inte alltid kapitalstarka och Sverige var ett relativt fattigt land.

I avsikt att förbättra lånemöjligheterna beslöt riksdagen år 1824 att enskilda bolag ute i landet skulle få bedriva lånerörelse. Tillstånd för detta, så kallade *oktrojer*, skulle gälla högst tio år, varefter ny oktroj skulle sökas. Privatbankerna kom att spela en betydande roll för finansiering av företag, inte minst genom sedelutgivning.

Den första sedelutgivande enskilda banken blev Skånska Privat-Banken som grundades i oktober 1830 i Ystad. Redan våren 1831 utgav banken sedlar i form av depositionsbevis. Året därpå startade Wermlands Provincial-Bank och den tredje svenska privatbanken grundades 1835 – Stora Kopparbergs Läns och Bergslags Enskilda Bank. *Fig. 1.*

Fler och fler enskilda banker inrättades i landet och i Jönköping började Smålands Privat Bank sin verksamhet 1837. *Fig. 2–3.* För bankerna som gav

1. Sedel på 4 riksdaler banco 1848 från Stora Kopparbergs Läns och Bergslags Enskilde Bank. Cirka 180×140 mm.

2. Smålands Enskilda Bank, 5 kronor 1877, tryckt hos Jacob Bagge i Stockholm. Femkronorssedlarna drogs in 1880. Cirka 130×70 mm.

3. Sedel på 10 kronor 1894 från Smålands Enskilda Bank. Cirka 130×70 mm. Tryckt hos Bradbury, Wilkinson & Co Ltd i London.

För 1 krona år 1950 kunde man köpa lika mycket varor och tjänster som för 18:71 kronor år 2016 mätt med konsumentprisindex.

Den här visade biljetten gällande fyra hållplatser i Stockholms tunnelbana tur och retur motsvarar cirka 10 kronor i dag. Men samma korta sträcka kostar nu tre gånger mer, 30 kronor för en enkel resa. Och 60 kronor tur och retur.

Provtur tur och retur

En sådan biljett som visas här går ju inte att köpa längre. Nu har det gått sju år sedan 50-öringen försvann, nämligen den 30 september 2010, och öresmynten är borta för alltid. Dessutom är biljetten på tok för gammal. Och 50 öre skulle ändå inte räcka till, inte ens 50 kronor.

Det här är Bernt Annersiös biljett till en provtur längs den då nya tunnelbanelinjen Sandsborg - Hökarängen. Sträckan invigdes den 1 oktober 1950. Bernt Annersiö skriver:

Jag var 9 år då och det enda jag minns är att mormor tog mig med på den turen. Jag gick i Enskede Folkskola och jag minns att man i skolan varnade för den farliga strömskenan och att det var livsfarligt att gå ned på spåret. Det var inte alldeles självklart då eftersom man tidigare alltid promenerade över spåren på spårvägen som gick nere på Nynäsvägen (linje 8 Slussen - Skarpnäck).

MGL

Källa och foto

http://stockholmskallan.stockholm.se/PostFiles/UTB/T_bana_provtur_1950_annersio.jpg

Vitterhetsakademiens numismatiska boksamling finns på Kungl. Myntkabinettet

På nätet hittar du VITALIS, Vitterhetsakademiens biblioteks huvudkatalog:
vitalis.raa.se

Mer info får du från bibliotekarien på KMK:
carina.bergman@raa.se

ut egna sedlar gällde det att få ut dem i cirkulation och helst så långt som möjligt från huvudkontoret, så att det dröjde innan de växlades in.

Vid mitten av 1800-talet beklagar Jönköpings Tidning att det på marknader i staden förekommer dessa privatbanksedlar rikligt: "Den mängd as-signationer av alla slag jämte privatbankernas depositsedlar, som sattes i omlopp, beredde svårigheter, särskilt vid marknadstillfällen, då allmänheten vägrade emottaga dylika som mynt", skriver tidningen.

Men bankerna och deras sedlar fick efterhand allmänhetens förtroende, vilket medförde ytterligare etableringar av enskilda banker. Vid riksdagen 1868 påbörjade vissa kretsar en kamp mot sedelutgivningsrätten. Men det skulle dröja innan Riksbanken blev ensam om att ge ut sedlar i landet.

Från 1878 slog den ekonomiska krisens återverkan hårt i Sverige. Likviditetskriser för åtskilliga större handels- och industriföretag samt

järnvägsbolag åstadkom svåra påfrestningar för privatbankerna, särskilt Stockholms Enskilda Bank.

År 1879 såg dåvarande finansministern Hans Forsell till att som en eftergift åt Lantmannapartiet inskränka de enskilda bankernas sedelutgivningsrätt genom att förbjuda utgivning av 5-kronorssedlar. Fig. 2. Året därpå, 1880, skulle sedlar på denna valör makuleras.

Två försök att starta bankverksamhet och ge ut sedlar var Kronobergs Läns Bank och Lidköpings Bank, men det blev inget av detta. Den sista enskilda banken som fick tillstånd att ge ut sedlar blev Norrbottens Enskilda Bank som i januari 1893 fick sin oktroy.

Det dröjde till 1897 innan beslut om privatbankernas sedelutgivningsrätt skulle upphöra. Den ena banken efter den andra slutade med att trycka egna sedlar och från och med 1904 blev Riksbanken enda sedelutgivande bank.

En enda enskild bank gav ut sedlar daterade under 1900-talet, Sundsvalls Enskilda Bank, som kom med 10-kronorssedlar med årtalen 1900 till och med 1902 samt 100-kronors-sedlar 1902.

Sammanlagt kom de 31 enskilda bankerna att under en sjuttioårsperiod utge närmare femhundra olika sedeltyper i skilda valörer.

FOTO: FÖRFATTAREN.

Strandbergs Mynthandel & Aktiesamlaren AB

Värderar, köper och säljer mynt, ordnar, medaljer, aktiebrev, sedlar, äldre handlingar m.m.

www.strandbergs-mynt.se

Hantverkargatan 36
112 21 Stockholm
Tel. 08 - 611 01 10

FÖRELÄSNINGAR

Dr Michel Amandry föreläser i Sverige

På initiativ av Bengt Holmén samt Rut och Bengt Holméns stiftelse för numismatik kommer Dr Michel Amandry att i nu oktober hålla ett antal föreläsningar i Sverige.

Från 1991 till 2013 var Dr Amandry direktör för Mynt- och Medaljkabinettet i *Bibliothèque Nationale de France* i Paris. Under tiden 2003 till 2009 var han även president för *International Numismatic Council* och är sedan 2015 president för *Société Française de Numismatique*. Hans forskning har varit och är inriktad på det romerska imperiets numismatik.

Bland Dr Amandrys talrika publikationer kan följande nämnas:

Le monnayage des Duovirs Corinthiens, Roman Provincial Coinage (i flera volymer) tillsammans med bland andra Andrew Burnett samt *Coinage Production and Monetary Circulation in Roman Cyprus*.

Följande föreläsningar är öppna för allmänheten:

Göteborg, lördag 7 oktober

Föreläsning under Svenska Atheninstitutets vänners temadag kl. 14:00–16:30 i sal T302, två trappor upp i f.d. Hovrätten, på temat *Masterpieces of Archaic, Classical and Hellenistic Coins*. I anslutning till detta kommer Rolf Sandström att hålla ett föredrag på temat *Romersk myntning – En översikt*.

Lödöse, söndag 8 oktober

Föreläsning cirka kl. 13:00 under Myntdagen på Lödöse Museum på temat *Roman Provincial Coinage: An Overview*. I anslutning till detta kommer Yngve Karlsson att hålla ett föredrag på temat kufiska mynt kl. 11:30. Museet öppnar kl. 11:00. Se även Bo Gustavssons notis på sidan 107 i detta nummer av SNT.

Göteborg, måndag 9 oktober

Föreläsning cirka kl. 19:15 under GNF:s månadsmöte i Rambergskyrkans församlingshem, Övre Halle-

Dr Michel Amandry.

FOTO: FRANÇOIS-XAVIER SEREN 2008.

gatan 27, på temat *The Romanization of Hellenistic Coinages in the Mediterranean East*.

Lund, tisdag 10 oktober

Föreläsning kl. 17:00–18:00 på Historiska Museet vid Lunds universitet, Krafts torg 1, på temat *Roman Provincial Coinage: An Overview*.

Eje Johansson
Rut och Bengt Holméns stiftelse
för numismatik

AUKTIONER & MÄSSOR

9/9	Myntmässa i Norrköping
23-24/9	MISAB 24, Stockholm
30/9	Myntmässa i Lund
8/10	Myntdag i Lödöse
29/10	Møntbørs 2017, Copenhagen Coin Fair, Köpenhamn
11/11	Myntauktion, Myntkompaniet, Stockholm

Møntbørs 2017, Copenhagen Coin Fair

Dansk Numismatisk Forening afholder møntbørs søndag 29. oktober 2017 på SCANDIC COPENHAGEN, Vestersøgade 6, København V. Åbnings-tid kl. 10 – 16, entre 80 DKK.

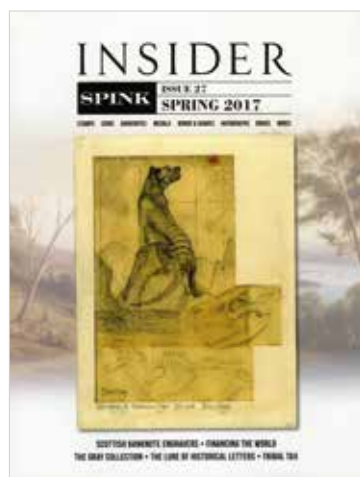
Yderligere oplysninger kan findes på: www.cphcoinfair.dk

Møntbørsen har i de tidligere år fundet sted på Frederiksberg på Hotel

Radisson Blu nær Frederiksberg Rådhus, men da hotellet er under renovering og lukket, har Dansk Numismatisk Forening valgt at bruge lokalerne på Scandic Copenhagen, som ligger tæt på Københavns Hovedbanegår.

Preben Nielsen

LÄSTIPS

Scottish Banknote Engravers. Artikel av Jonathan Callaway i Insider Magazine, 27, Spring 2017 s. 4–13. Utgiven av Spink.

"Myntfoten" i fara att bortstjälas!

Under sina ströftåg hos "Den sköna synderskan" – den vanvördiga benämningen är författarens egen – har riksdagsmannen och redaktören dr *V. Hugo Wickström* [1856–1907] från Östersund nu hunnit till kungliga myntverket, vars skattkamar har med vördnad och bäfvan genomvandrat. Då emellertid den celebre upptäcktsresanden ej som "ett litet minne" fick mottaga någon medelstor guldtacka, föll han i vemodiga tankar och nedskref följande svartmålning från "den verkstad, hvori lifvets viktigaste reella valuta erhåller daning och gestalt":

När jag såg, att endast en dörr af järnbleck skyddade silfverförrådet, och endast en vanlig kassaskåpsdörr guldtackor, som ibland kunna uppgå till ett värde af 5 millioner kr., gjorde jag mig underrättad om öfriga skyddsåtgärder och fann dem högst otillfredsställande. Då detta mitt bref icke är afsedt att lämna ledning för hugade inbrottstjuvar, anger jag icke, hvilka dessa äro. men jag anser det oundgängligen nödvändigt, att väl beväpnad vakt placeras nattetid i rummet närmast till de ädla metallernas förrådshvalf, ty så "amerikaniserade" som vi nu hålla på att bli, är det oförsvarligt, att sådana enorma värden som de här ifrågakvarande skola befinnas nästan utan skydd.

"Myntfoten" ej i fara!

Med anledning af de i går af oss återgifna farhågor om risken för att k. myntverkets skatter af guld- och silfvertackor samt färdigmyntade slantar en vacker dag skulle bortstjälas af inbrottstjuvar, har myntverkets direktör, hr Brusewitz, kategoriskt förklarad, att alarmryktena saknade hvarje grund. Herrar inbrottstjuvar behöfva sålunda ej göra sig besvär. Och hr Wickström rekommenderas att ge sig ut på nya upptäcktsresor.

Ur okänd tidning 1907

Bli medlem i

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

Stiftad 1873

Arsavgiften är 250 kronor
för 2017

Som medlem får du även
Svensk Numismatisk Tidskrift
som utkommer med
åtta nummer per år

info@numismatik.se

Lunds Mynthandel

Köper och Säljer
Byter och Värderar

Mynt och Sedlar
Tillbehör och Litteratur

Lagerlista finns på
www.lundsmynthandel.se

Klostergatan 5, 222 22 Lund
tel. 046 - 14 43 69
butiken@lundsmynthandel.se

SELINS MYNTHANDEL AB

Mynt Sedlar Medaljer
Ordinar Nålmärken

Öppettider:
Vardagar 10.00 – 18.00
Regeringsgatan 6
111 53 Stockholm
Tel. 08-411 50 81
Fax. 08-411 52 23

Brenners barn

I SNT 2017:2 sägs i en artikel om Elias Brenner att hans femton barn tillsammans med Sophia Elisabet levde till vuxen ålder. Emellertid stämmer detta inte riktigt.

Valborg Lindgärde skriver på sid. 39f i sin berättelse om "Sophia Elisabet Weber, g. Brenner" (i *Wår Lärda Skalde-Fru Sophia Elisabet Brenner och hennes tid*, 2010) att vid tiden för sekelskiftet 1700 bestod familjen av åtta personer, inklusive de två döttrarna i Elias första äktenskap. Hon skriver också att Sophia Elisabet fött minst tolv barn men att hon har fått begrava de flesta av dem.

Hur många som uppnådde vuxen ålder är osäkert. Säkra verkar endast vara dottern Sophia som frade bröllop 1707 tillsammans med Carl Löfgren samt paret Brenners troligen sista barn, Eleonora, men som aldrig gifte sig.

MGL

HÅKAN WESTERLUND MYNTHANDEL

KÖPER • SÄLJER • BYTER
MYNT • SEDLAR • MEDALJER

Olympiska föremål

Vasagatan 42
111 20 STOCKHOLM
Tel. 08 - 411 08 07

Öppet: måndag - torsdag 11-13

ULF NORDLIND MYNTHANDEL AB

Karlavägen 46
Box 5132 • 102 43 Stockholm
Tel. 08 - 662 62 61
Fax 08 - 661 62 13

KÖPER • SÄLJER • BYTER
MYNT • SEDLAR
MEDALJER • ORDNAR

Lagerlista över svenska personmedaljer
och numismatisk litteratur

www.nordlindsmynt.se

Skarabé
Mynt & Guld AB
köper och säljer
MYNT, SEDLAR
och MEDALJER
Föremål från antiken

Västra Hamngatan 6
411 17 Göteborg
Tel. 031 - 135 088
skarabe@telia.com - www.skarabe.eu
Öppet: Vardagar 10 - 18

hastur.fi

- polletter
- rederimärken
- medaljer
- knappar
- exonumia

Sveriges Mynthandlares Förening

anordnar

MYNTMÄSSA I LUND

Lördagen den

30 september

Hotel Lundia
(100 meter från järnvägsstationen)
Öppettid: 11.00 - 16.00
Entré 20 kronor

SVERIGES MYNTHANDBLARES FÖRENING
Sjöberg 1 • 147 91 Grödinge • Tel. 08-732 66 86 • 070-212 64 55
www.mynt.nu/smf/

MYNTAUKTION

Stockholm lördag 11 november 2017

Några resultat från auktionen 6 maj 2017 (inkl. köparprovision):

Riga 1 dukat 1648
50.000:-

1 dukat 1701
48.000:-

1 dukat 1709
48.000:-

1 daler 1559
96.000:-

1 daler 1592
75.000:-

Norge
1/4 speciedaler 1648
29.000:-

Norge
3/8 speciedaler 1795
121.000:-

Norge
1/2 speciedaler 1835
23.000:-

Danmark
1 speciedaler 1667
89.000:-

Bättre mynt och hela samlingar mottages till kommande myntauktioner.
Vi har mycket goda möjligheter att finna köpare till dina objekt eftersom mer än 20.000 kunder i Sverige och utlandet ser varje auktion via vår hemsida och katalogen.
Kontakta oss för en förutsättningslös diskussion!

MYNTKOMPANIET

Myntkompaniet
Svartensgatan 6
116 20 Stockholm

Tfn: 08-678 32 17
Fax: 08-643 22 38

E-post: coins@philea.se
www.myntkompaniet.se

ANSÖKNINGAR TILL

Sven Svenssons Stiftelse för Numismatik

ANSLAG LÄMNAS FÖR VETENSKAPLIGA
ARBETEN INOM FRÄMST SVENSK NUMISMATIK:
FORSKNING, RESOR & PUBLIKATIONER

STIFTELSENS UPPGIFT ÄR:

- Köpa in föremål som saknas i KMK:s samlingar
- Ge bidrag till publikationer som kan tjäna svensk numismatisk forskning
- Stödja forskare i svensk numismatik

Stiftelsen sammanträder två gånger per år, en gång under våren, en gång under hösten. Ansökan ska vara stiftelsen tillhanda senast 15 februari, alternativt senast 15 september. Skicka ansökan till:

Sven Svenssons Stiftelse för numismatik
Handelsbanken Stiftelsetjänst
106 70 Stockholm

WWW.SVENSVENSSONSSTIFTELSE.SE

APPLICATIONS FOR

Sven Svensson's Foundation for Numismatics

APPLICATIONS FOR GRANTS ARE PROVIDED FOR SCIENTIFIC
STUDIES, MAINLY WITHIN SWEDISH NUMISMATICS:
RESEARCH, TRAVELS & PUBLICATIONS

THE FOUNDATION'S ASSIGNMENTS ARE:

- Purchases of items missing in the collection of The Royal Coin Cabinet
- Contributions to publications that could benefit Swedish numismatical research
- Support for researchers in the field of Swedish numismatics

The Foundation Board meets twice a year, in March and October.
Applications must be submitted before 15 February or 15 September.
Address: Sven Svensson Stiftelse, c/o Handelsbanken Stiftelsetjänst,
se-106 70 Stockholm, Sweden

WWW.SVENSVENSSONSSTIFTELSE.SE